Klopt het dat de groepsdynamiek van leerlingen onderling verandert vanaf groep 6?

Beantwoord door Armaghan Efat (kennismakelaar Kennisrotonde).
Geraadpleegde expert: Marielle Balledux (ontwikkelingspsycholoog en expert opgroeien en opvoeden Nederlands Jeugdinstituut).

17 januari 2024

KR. 1932

Kort antwoord

De periode van zes tot twaalf jaar is een van continue ontwikkeling op zowel sociaal als cognitief vlak. Er zijn geen aanwijzingen dat er een plotselinge verandering optreedt in de sociale vaardigheden of groepsdynamiek van kinderen op tienjarige leeftijd; eerder dat de ontwikkeling die plaatsvindt een voortzetting is van wat al bezig was. Veranderingen in de groepsdynamiek treden dus ook op vanaf zes jaar. Leraren kunnen met verschillende strategieën inspelen op de groepsdynamiek in de klas.

Antwoord

Sociaal-cognitieve ontwikkelingen tussen zes en twaalf jaar

De periode van zes tot twaalf jaar wordt gekenmerkt door een reeks sociaal-cognitieve ontwikkelingen. Eén van de belangrijkste hiervan is de toenemende interesse in leeftijdsgenoten en de klas als sociale context (Junge et al., 2020). De relaties van kinderen onderling ontwikkelen van enkel het zijn van speelgenoten naar complexere, wederkerige relaties waarin ze elkaar steunen (Marcone & Caputo, 2017). Ook is te zien dat kinderen meer belang gaan hechten aan populair gevonden worden en openlijk en relationeel agressief gedrag inzetten om die populariteit te bereiken (LaFontana & Cilessen, 2010; Rodkin et al., 2013; Peters et al., 2010) De groei van sociale competenties in deze periode bereidt kinderen voor op de complexe relaties die ze aangaan in de adolescentie en later volwassenheid (DelGiudice, 2018).

Eén van de cognitieve ontwikkelingen die kinderen ondergaan in deze leeftijdsperiode is de ontwikkeling van een Theory of Mind (ToM): het begrijpen van andermans gedrag en de motivaties daarachter. De ToM ontwikkelt zich vanaf zesjarige leeftijd en blijft daarna doorontwikkelen, met als gevolg een toenemend begrip voor de acties en het perspectief van anderen (Devine & Hughes, 2012). Een andere ontwikkeling is die van de executieve functies: kinderen worden in deze leeftijdsperiode beter in zelfcontrole en emotieregulatie (DelGiudice, 2018). Door de toegenomen zelfcontrole kunnen kinderen doelgerichter dan voorheen handelen in het aangaan van contacten (McHale et al., 2003). En emotieregulatie heeft een positieve invloed op hoe aardig kinderen gevonden worden door leeftijdsgenoten (Blair et al., 2015). Door onder andere deze ontwikkelingen in ToM, zelfcontrole en emotieregulatie worden kinderen beter in het aangaan van complexe relaties met leeftijdsgenoten.

Geen bewijs voor plotselinge ontwikkelingen op tienjarige leeftijd

Op basis van de literatuur is niet vast te stellen dat er op tienjarige leeftijd een plotselinge ontwikkeling plaatsvindt op sociaal-cognitief vlak. Ook is niet gevonden dat de groepsdynamiek plotseling verandert vanaf groep 6. Eén Italiaans onderzoek laat zien dat, in vergelijking met zes- en achtjarigen, tienjarigen hun vriendschappen meer zien als een wederzijdse relatie waarin beide partijen zich aanpassen. Tienjarigen zijn beter in staat om het perspectief van de ander in te nemen. Ook gebruiken ze betere strategieën voor het maken van vrienden dan jongere kinderen (Marcone & Caputo, 2017). Daarmee zijn tienjarigen inderdaad verder ontwikkeld in hun sociale vaardigheden dan jongere kinderen.

Wat deze studie niet laat zien, is of deze verandering plotseling of geleidelijk plaatsvindt. Gezien het feit dat de literatuur spreekt van een geleidelijke groei in sociale en cognitieve vaardigheden tussen zes en twaalf jaar, is aan te nemen dat dat hier ook het geval is. Het is mogelijk dat deze veranderingen op tienjarige leeftijd zichtbaarder worden, omdat tussen zes en tien jaar de sociaal-cognitieve vaardigheden verder zijn ontwikkeld en versterkt (McHale et al., 2003).

Gedrag van de leraar heeft invloed op groepsdynamiek

Behalve de ontwikkeling van leerlingen heeft het gedrag van leraren ook invloed op de groepsdynamiek in de klas. Zo is te zien dat wanneer leraren veel steun bieden aan leerlingen, leerlingen elkaar meer mogen. Daarentegen mogen leerlingen elkaar juist minder wanneer er in de klas veel conflict bestaat tussen leraar en leerlingen (Hendrickx et al., 2016). Ook vertonen leerlingen meer agressief en minder sociaal gedrag naar elkaar toe wanneer een leraar zichtbaar meer voorkeur heeft voor leerlingen met goede schoolprestaties (Mikami et al., 2012).

Strategieën om groepsdynamiek te verbeteren

Leraren kunnen verschillende strategieën hanteren om groepsdynamiek te verbeteren. Door goed in te spelen op de onderliggende verhoudingen in de klas kunnen zij een positieve invloed uitoefenen op de heersende groepsdynamiek. Het helpt bijvoorbeeld om leerlingen met verschillende vaardigheden samen te laten werken aan opdrachten, zodat zij van elkaar kunnen leren. Dit samenwerken stimuleert namelijk positieve sociale interacties tussen leerlingen (Farmer et al., 2019; Furrer et al., 2014). Vooral voor verlegen leerlingen helpt het als leraren ze meer kansen geven om vrienden te maken door rotaties in de klas (Gest et al., 2014).

Een andere strategie is om als leraar pro-sociaal gedrag te stimuleren en uit te dragen. Het stimuleren van gelijkwaardige relaties tussen leerlingen (Gest et al., 2014) en het steun bieden aan leerlingen als docent (Hendrickx et al., 2016) hebben beide invloed op de mate waarin leerlingen elkaar mogen. Het stimuleren van pro-sociaal gedrag in de klas helpt tegen de hoeveelheid agressie die getoond wordt (Gest et al., 2014) en kan bij leerlingen veranderen hoe ze denken over hun klasgenoten (Mikami et al., 2012). Een andere manier om pro-sociaal gedrag te stimuleren, is om gebruik te maken van de meest populaire leerling ofwel de ‘leider’. Deze leider dicteert door diens populariteit namelijk de heersende gedragsnormen in de klas (Farmer et al., 2019). Het beïnvloeden van de groepsnorm door leiders is effectief, maar het kan tijd kosten om leerlingen te trainen hiervoor (Collins et al., 2017).

Meer informatie over groepsdynamiek en strategieën die in te zetten zijn door de leraar zijn te vinden op:

- Onderwijskennis.nl, met een pagina met uitgebreide uitleg over groepsvorming onder leerlingen en hoe en leraar hierop kan inspelen;
- Deze pagina van School en Veiligheid, met informatie en lesmateriaal over hoe een leraar de groepsdynamiek op een positieve manier kan beïnvloeden in de eerste weken van het schooljaar.

Geraadpleegde bronnen

Blair, B. L., Perry, N. B., O'Brien, M., Calkins, S. D., Keane, S. P., & Shanahan, L. (2015). Identifying developmental cascades among differentiated dimensions of social competence and emotion regulation. *Developmental Psychology*, *51*, 1062–1073.

Collins, T. A., Hawkins, R. O., & Flowers, E. M. (2017). Peer-mediated interventions: A practical guide to utilizing students as change agents. *Contemporary School Psychology*, *22*, 213-219.

DelGiudice, M. (2018). Middle childhood: An evolutionary-developmental synthesis. In N. Halfon, C. B. Forrest, R. M. Lerner, & E. M. Faustman (Eds.), *Handbook of Life Course Health Development* (1st ed., pp. 95-107). Cham, Switzerland: Springer Nature.

Devine, R. T., & Hughes, C. (2012). Silent Films and Strange Stories: Theory of Mind, gender, and social experiences in middle childhood. *Child Development*, *84*, 989-100.

Farmer, T. W., Hamm, J. V., Dawes, M., Barko-Alva, K., & Riedl Cross, J. (2019). Promoting inclusive communities in diverse classrooms: Teacher attunement and social dynamics management. *Educational Psychologist*, *54*, 286-305.

Furrer, C. J., Skinner, E. A., & Pitzer, J. R. (2014). The influence of teacher and peer relationships on students' classroom engagement and everyday motivational resilience. *National Society for the Study of Education*, *113*, 101-123.

Gest, S. D., Madill, R. A., & Rodkin, P. C. (2014). Teacher management of elementary classroom social dynamics: Associations with changes in student adjustment. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, *22*, 107-118.

Hendrickx, M. M. H. G., Mainhard, T. M., Boor-Klip, H. J., Cillessen, A. H. M., & Brekelmans, M. (2016). Social dynamics in the classroom: Teacher support and conflict and the peer ecology. *Teaching and Teacher Education*, *53*, 30-40.

Junge, C., Valkenburg, P. M., Deković, M., & Branje, S. (2020). The building blocks of social competence: Contributions of the Consortium of Individual Development. *Developmental Cognitive Neuroscience*, *45*, 100861.

LaFontana, K. M., & Cilessen, A. H. N. (2010). Developmental changes in the priority of perceived status in childhood and adolescence. *Social Development*, *19*, 130-147.

Marcone, R., & Caputo, A. (2017). Is a friend truly a treasure? Evolution of friendship competence from pre-school up to the last year of primary school. *Early Child Development and Care, 189*, 43-55.

McHale, S. M., Dariotis, J. K., & Kauh, T. J. (2003). Social development and social relationships in middle childhood. In R. M. Lerner, M. A. Easterbrooks, & J. Mistry (Eds.), *Handbook of Psychology Volume 6: Developmental Psychology* (pp. 241-265). New Jersey: John Wiley & Sons.

Mikami, A. Y., Swaim Griggs, M., Reuland, M. M., & Gregory, A. (2012). Teacher practices as predictors of children's classroom social preference. *Journal of School Psychology, 50*, 95-111.

Peters, E., Cillessen, A. H. N., Riksen-Walraven, J. M., & Haselager, G. J. T. (2010). Best friends' preference and popularity: Associations with aggression and prosocial behavior. *International Journal of Behavioral Development, 34*, 1-8.

Rodkin, P. C., Ryan, A. M., Jamison, R., & Wilson, T. (2013). Social goals, social behavior, and social status in middle childhood. *Developmental Psychology, 49*, 1139-1150.

Meer weten?

Kennisrotonde. (2021). *Welke inzet van sociogrammen in het primair onderwijs geeft leerkrachten optimaal inzicht in sociale relaties tussen leerlingen?*

Over deze vraag

Opgesteld door:	Armaghan Efat (kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller:	Bouwcoördinator po
Geraadpleegde experts:	Marielle Balledux (ontwikkelingspsycholoog en expert opgroeien en opvoeden Nederlands Jeugdinstituut)
Onderwijssector:	po
Trefwoorden:	groepsdynamiek, pesten, gedrag, sociale ontwikkeling
Referentie:	Kennisrotonde. (2024). *Klopt het dat de groepsdynamiek van leerlingen onderling verandert vanaf groep 6?* (KR. 1932)

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.